

DOI <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.P210-9976-2021-1>

SCELESTAM INIERIT FACTIONEM... (C 9, 8, 5) ANEB K ÚČASTI NA PROTISTÁTNĚ ZAMĚŘENÉ ZLOČINECKÉ SKUPINĚ

JUDr. Mgr. Radek Černochoch, Ph.D. et Ph.D.

Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita

1 Úvodem

Římské veřejné trestní právo bývá mnohdy opomíjeno, což je způsobeno rozličnými důvody. V prvé řadě je to už přístup samotných Římanů, kteří je – a mnohdy nikoliv neoprávněně – považovali spíše za oblast politiky nežli práva. Jelikož je mu tím pádem věnována menší pozornost v tehdejší literatuře i pramenech, nabízí se, že mu bude věnována menší pozornost i v době recepce. Naopak širě recepce práva soukromého a jeho propracovanost může ve srovnání s tím vést k dojmu, že veřejné právo trestní je méně kvalitní. To by však mohlo být zavádějící, jelikož i v této oblasti pozorujeme četné přístupy,¹ k nimž se hlásí, mnohdy po odstupu mnoha staletí, v nichž tomu bylo jinak, i současné trestní právo.²

Třebaže je i v moderní romanistické literatuře právu trestnímu věnováno relativně méně prostoru nežli právu soukromému, zaslouží zmínku minimálně proslulé Mommsenovo *Strafrecht*,³ v českém prostředí se mu aktuálně

¹ Cf. SÁRY, Pál. The Penal Liability of the Prison Guards in Classical Roman Law. In: VOJÁČEK, Ladislav, Pavel SALÁK a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2015. Days of Law 2015. Část VI. Odpovědnost v právu* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 198–204 [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/34632>; či ČERNOCH, Radek. K povaze a výkonu vězení v antickém Římě. In: BĚLOVSKÝ, Petr a Kamila STLOUKALOVÁ (eds.). *Caro amico. 60 kapitol pro Michala Skřejplka aneb Římské právo napříč staletími*. Praha: Auditorium, 2017, s. 105–111.

² Že většina principů moderního trestního práva existovala už v římském právu uvádí např. NAGY, Ferenc Nagy. *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2013, s. 19 (za konzultaci obsahu této knihy děkuji Katě Zsuzsanné Horváth).

³ MOMMSEN, Theodor. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, xxiii+1072 s.

alespoň částečně věnují např. Bubelová,⁴ Šlosar⁵ či Ullmann,⁶ systematicky v prvé řadě Skřejpek.⁷ Drobným dílkem k tomuto příspěvku je i cílem tohoto příspěvku, v němž bude proveden rozbor samotné skutkové podstaty a ukládaných trestů dle C 9, 8, 5,⁸ a to jak z hlediska jejich efektivity, tak i (ne)souladu s moderními přístupy, jako je individuální i generální prevence a represe či zákaz diskriminace. Zkoumaný fragment je císařskou konstitucí, vydanou dle údajů v subskripci císaři Arcadiem a Honoriem v Ankaře 4. září 397, vztahující se k *legi Iuliae maiestatis* (*lex Iulia maiestatis* byla vydána Octavianem Augustem roku 8 př. n. l., přičemž věcně je analogická s Caesarovou *lex Iulia de maiestate* z roku 46;⁹ Digesta se tomuto tématu věnují v *D 48, 4 Ad legem Iuliam maiestatis*¹⁰ a Instituce krátce v I 4, 18, 3;¹¹ kromě toho nalezneme týž

4 BUBELOVÁ, Kamila a Matej PEKARIK. Cizoložství a kořistění z prostituce jiného (římskoprávní pohled). In: SCHELLE, Karel, Jaromír TAUCHEN a kol. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 21–28.

5 ŠLOSAR, Martin. Právní úprava odpovědnosti republikánských úředníků v římském právu. In: ŠTLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva. Římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 238–242.

6 ULLMANN, Jan. Crimen falsi v římském právu a dnes. In: ŠTLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva. Římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova, 2015, s. 243–247.

7 SKŘEJPEK, Michal. Část třetí: Římské právo trestní. In: KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 317–340; Celkový přehled o římské trestněprávní literatuře podává SKŘEJPEK, Michal. *Bibliographia Iuris Romani Criminalis. Bibliography of Roman Criminal Law*. Praha: C. H. Beck, 2011, xxiiii+888 s.

8 Dle KRUEGER, Paulus (recensuit) *Codex Iustinianus*. Berolín: Apud Weidmanos, 1877, lxxx+84+1102 s. Citováno dle *The Roman Law Library* [online]. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/codjust.htm>

9 ROTONDI, Giovanni. *Leges publicae populi romani: elenco cronologico noc una introduzione sull'attività legislativa dei comizi romani*. Miláno: Società editrice libraria, 1912, s. 453; Blíže MELOUNOVÁ, Markéta. Crimen Maiestatis and the Poena Legis during the Principate. *Acta Antiqua Academiae scientiarum Hungaricae*. Budapest: Académiai Kiadó, 2016, roč. 54, č. 4, s. 407–430; MELOUNOVÁ, Markéta. *Vážná politická provinění (ochrana majestátu) v období principátu*. Disertační práce. Brno, 2015, s. 48 a násl. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/f74o1/?lang=cs;setlang=cs> [cit. 13. 10. 2021]; FRÝDEK, Miroslav. *Crimen maiestatis*. Disertační práce. Brno, 2015, s. 96 a násl. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/nmkho/?lang=cs> [cit. 13. 10. 2021]; a NOGRADY, Alexander. *Römisches Strafrecht nach Ulpian. Buch 7 bis 9 De officio proconsulis*. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, s. 143 a násl.

10 Dle MOMMSEN, Theodoros (recogn.) a Paulus KRUEGER (retract.). *Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. roč. II. Accedunt tabulae decem*. Berolín: Apud Weidmanos, 1870, 972+72 s. Citováno dle *The Roman Law Library* [online]. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm>

11 Dle KRUEGER, Paulus (recognovit). *Iustiniani Institutiones. Corpus Iuris Civilis, roč. 1*. Citováno dle *The Roman Law Library* [online]. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/iust_institut.html

text jako v Codexu i v CTh 9, 14, 3,¹² kde je ovšem obsažen v titulu *Ad legem Corneliā de sicariis*¹³ z roku 81 př. n. l.¹⁴

2 *Scelestā factio*

Společenství pachatelů, o kterém se v rozebíraném fragmentu jedná, je označováno jako *factio*, případně *factio ac societas*, a to s přívlastkem *scelesta*. *Factio* obecně znamená dělání či konání, jakož i právo něco dělat (cf. *testamentī factionem*). Obvyklejší je však speciální význam ve smyslu stranictví či spolčování (odtud anglická *faction*), a to nezářidka v negativním smyslu srocování, bouření, spiknutí. Metonymicky pak označuje i danou stranu, spolek, etc.¹⁵ *Societas* obecně značí společenství vytvořené za nějakým účelem, ať už výdělečným, zločineckým, či jiným.¹⁶ *Scelestus* poté znamená zločinný (nikoliv nutně ve smyslu veřejného trestního práva, nýbrž i obecně zavrženíhodného či bezbožného činu).¹⁷

Proto jsme pro *scelestam factionem* zvolili překlad zločinecká skupina, a totéž i pro hendiadické *factionem ac societatem*. V úvahu by jistě padaly i další varianty, např. zločinné spolčení, ale přiklonili jsme se k terminologii bližší našemu trestnímu zákoníku.¹⁸ Jistý obsahový rozdíl je v tom, že *Codex* směřuje primárně vůči jednání ohrožujícímu stát, zatímco organizovaná zločinecká skupina dle trestního zákoníku se může týkat i trestné činnosti páchané výlučně vůči jiným soukromým osobám, ovšem jak ukazují četné případy

12 Dle MOMMSEN, Theodorus (ed.) a Paulus KRUEGER (adsumpto apparatu). *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis. Voluminis I pars posterior. Textus cum apparatu*. Berolini: Apud Weidmannos, 1905, 931 s. Citováno dle *The Roman Law Library* [online]. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Constitutiones/CTh09.html>

13 LERACZYK, Izabela. Non enim crimen dicitur, quod mortis adegit impulsus – Notes on the C.Th. 15,14,14. *Studia Pravnícké KUL*, 2019, roč. 80, č. 4, s. 123–124. Citováno dle *Academia.edu* [online]. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.academia.edu/44396711/Non_enim_crimen_dicitur_quod_mortis_adegit_impulsus_notes_on_the_C_Th_15_14_14

14 ROTONDI, op. cit., s. 453.

15 PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František a Josef SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií*. 15. nezm. vyd. Praha: Česko-slovenská grafická unie, 1941, s. 513.

16 *Ibid.*, s. 1134.

17 *Ibid.*, s. 1104.

18 Cf. § 129 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“).

např. z Itálie, není prolínání obého vyloučeno.¹⁹ Z toho důvodu v textu překládáme jako zločinecká skupina, v titulu kapitoly však pro upřesnění doplňujeme, že jde o protistátně zaměřenou zločineckou skupinu.

3 Skutková podstata a trest

C 9, 8, 5 pr. Imperatores Arcadius, Honorius

*Quisquis cum militibus vel privatis, barbaris etiam **scelestam inierit factionem** aut factionis ipsius susceperit sacramenta vel dederit, de nece etiam viro- rum illustrium qui consiliis et consistorio nostro intersunt, senatorum etiam (nam et ipsi pars corporis nostri sunt), cuiuslibet postremo qui nobis militat **cogitarit** (eadem enim severitate voluntatem sceleris qua effectum puniri iura voluerunt), ipse quidem utpote maiestatis reus **gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis**: * arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>*

Kdokoliv, kdo s vojáky či civilními osobami (nebo) také barbary **vstoupil do zločinecké skupiny** nebo přijímal či dával vojenské pří- sahy takové skupiny, **plánoval** (právo totiž chce trestat touž přisností plánovaný zločin jako provedený) vraždy vznešených mužů, kteří jsou členy naší rady a poradních sborů, či senátorů (neboť i ti jsou sou- částí našeho majestátu), konečně kohokoliv kdo je v našich službách, at' je jakožto pachatel urážky majestátu **popraven mečem**, všechn jeho **majetek** at' je přičten **císařské pokladně**. (zvýraznění a překlad autor).

Trestán je ten, kdo vstoupil, at' u prohlášení nebo činem do zločinecké skupiny, jejímž cílem je vražedný útok na představitele státu, tedy členy císařských poradních sborů, senátory, ale i jakékoliv další osoby v císařských službách. Stejně trestná jako dokonáný čin je v tomto případě i příprava (*cogitarit*), jelikož rozhodujícím aspektem pro potrestání je zlý úmysl (*voluntas sceleris*, doslova tedy vůle zločinu) pachatele.²⁰

¹⁹ Cf. vraždy nepohodlných soudců sicilskou mafii: Giovanni Falcone e Paolo Borsellino: il coraggio di essere eroi. In: *Focus.it* [online]. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.focus.it/cultura/storia/giovanni-falcone-paolo-borsellino-il-coraggio-di-essere-eroi>

²⁰ K tomu viz též MONTANOS FERRÍN, Emma. Favor reverentiae parentis. *Anuario de Historia del Derecho Español*, 2008–2009, tomo LXXVIII–LXXIX, s. 47. Citováno dle *Biblioteca Jurídica Digital* [online]. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-H-2008-10001500050

Trestem je smrt, vykonaná popravou mečem. Zároveň je odsouzenec infamován a dochází i k zabavení jeho majetku,²¹ který tak nepřipadne jeho dědicům, nýbrž císařské pokladně. Kromě toho z již zmíněného I 4, 18, 3²² plyne ještě výslovně zahlazení vzpomínky na odsouzeného (*damnatio memoriae*), což vzhledem k povaze hlavního trestu i následujícího paragrafu není nikterak překvapivé. Kromě toho se objevují i názory,²³ že v jednotlivých předchozích zákonech (jejichž počet a ne vždy jasné rozlišování někdy neumožňuje přesně rozpoznat, kterého zákona přesně se pojednání týká) nešlo přímo o trest smrti, nýbrž o *interdictionem aqua et igni*, která je s ním postavena naroveň.

4 Generální represe

C 9, 8, 5, 1 Imperatores Arcadius, Honorius

Filii vero eius, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hereditarii, criminis exempla metuentur), a materna vel avita, omnium etiam proximorum hereditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes et pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos umquam honores, nulla prorsus sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit et mors solacio et vita

21 DYJAKOWSKA, Marzena. Verba impia et maledicta. The influence of Roman law upon the western European doctrine of verbal insult of the ruler in the 16–17th centuries. *The Journal of Juristic Papyrology*, 2016, Supplement XXIX Mater Familias Scritti per Maria Zablocka, s. 153. Citováno dle *Taubenschlagfoundation* [online]. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.taubenschlagfoundation.pl/wp-content/uploads/2018/04/Dyjakowska.pdf>

22 I 4, 18, 3. *Publica autem iudicia sunt haec. lex Iulia maiestatis, quae in eos qui contra imperatorem vel rem publicam aliquid moliti sunt suum vigorem extendit. cuius poena animae amissionem sustinet, et memoria rei et post mortem damnatur.* (zvýraznění autor).

Veřejná soudní řízení jsou tato: podle Iuliova zákona o majestátu, jehož přísnost je zaměřena proti těm, kteří něco činili proti císaři nebo proti státu. Trestem je ztráta života a památka na pachatele je vymazána dokonce i po jeho smrti.

Příklad citován dle BLAHO, Peter a Michal SKŘEJPEK. *Iustiniani institutiones. Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 371.

23 K tomu blíže viz LEVICK, Barbora M. Poena Legis Maiestatis. *Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte*, 1979, Bd. 28, H. 3, s. 358. Citováno dle *JSTOR* [online]. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/4435682>

supplicio. * arcad. et honor. aa. eutylichiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons. >

Jeho **synové** však, **jimž** zvláštní císařskou milostí **ponecháváme život** (měli by totiž **zemřít** otcovským trestem, protože budí strach příkladem otcovského, to jest dědičného, zločinu), ať jsou považováni za cizí [i. e. vyloučení] **z poslušnosti** po matce, dědovi a vůbec všech nejbližších příbuzných, **ať nic nenabývají** ze závětí cizích, ať jsou trvale v bědné chudobě, **ať je vždy provází** otcovská **bezectnost**, **ať se nikdy nedostanou k žádným poctám** či přísahám, ať jsou konečně takoví, že jim pošpiněným trvalou nouzí bude smrt útěchou a život trestem. (zvýraznění a překlad autor).

Učebnice trestního práva běžně mezi účely trestu kladou generální a individuální prevenci a individuální represi.²⁴ Taková asymetričnost působí již na první pohled podezřele – vynechání generální represe zjevně není dáno systematickou nutností, nýbrž současným důrazem na pojetí lidských práv. V jiných dobách či systémech, jakož i v rozebíraném paragrafu, se však právě s takovým přístupem setkáváme. Z jedné strany to může být odůvodněno tím, že synové pachatele nejspíše měli vědomost o otcově činu, a proto je i jejich trest zasloužený (jak uvidíme níže, byla zde však možnost vyhnout se trestu díky účinné lítosti), z druhé strany může naopak vědomí trestu, který dopadne na jeho potomky, odradit otce od účasti na zločinecké skupině.

Synové pachatele by rovněž měli být trestáni smrtí, protože se v nich zrcadlí otcovský zločin. Z tohoto dosti přísného pravidla však císař uděluje milost, přičemž z použité formulace by se mohlo zdát, že tak bude činěno jen ve velmi výjimečných případech (*specialiter*). Všimněme si však blíže výrazu „*concedimus*“ (a zvláště jeho spojení s „*deberent*“). V zásadě si lze představit tři způsoby užití slovesa *concedere* ve zkoumané větě. Jako nejtypičtější pro trestně právní normy se jeví zaměření do budoucnosti (po vzoru „*kedo jiného úmyslně usmrtí*“, zde tedy „*komu udělíme milost*“, přičemž při užití futura by to znamenalo, že milost bude udělena někomu z konkrétního okruhu jedinců, naopak při užití konjunktivu perfekta by šlo o potencialitu, tedy

²⁴ Např. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 554–555; Blíže k účelu trestu viz MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 99–106.

„*pokud se v budoucnu stane, že někomu udělíme milost*“ (čeština, alespoň v právním jazyce, tento rozdíl zpravidla nezohledňuje). Naopak pokud by byl užit indikativ perfekta, směřovala by věta do minulosti a týkala s těch, jimž již císařové již milost udělili. Zde je však užit indikativ praesentis, což značí aktuální udělování milosti – teoreticky tedy císaři současně s vydáním konstituce někomu mohli udělit milost, pravděpodobnějším se však jeví, že císařové tímto způsobem jen paušálně říkají, že syny jako projev své velké milosti nechají naživu, i když by nemuseli.

V každém případě však trvá konfiskace majetku odsouzeného, vůči přeživším synům rozšířená i o nemožnost nabývat intestátně či testamentárně po komkoliv jiném. Zároveň budou synové bezectní (*infames*) a budou vyloučeni z jakékoliv činnosti spojované s poutami či přísahami (zastávání úřadů, vojenská služba). Důsledkem toho by tak měli celý život strávit v chudobě, což bude opět působit jako výstraha ostatním, zároveň jim to i znemožní zneužít případného mocenského či majetkového postavení k další protistátní činnosti.

5 Trestání přímluvců

C 9, 8, 5, 2 Imperatores Arcadius, Honorius

Denique iubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus umquam apud nos intervenire temptaverint. * arcad. et honor. aa. eutylichiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Konečně přikazujeme, že **bez milosti** mají být (posuzování) také ti **význační lidé, kteří** by se pokusili za takové (pachatele/zločiny) u nás **přimlout**. (zvýraznění a překlad autor).

Pachateli protistátních trestných činů jsou z povahy věci zpravidla urozené či jinak vysoce postavené osoby, cf. např. Catilinovo spiknutí.²⁵ Díky vzájemným vazbám mezi nobilitou je tak pravděpodobné, že někdo ze sympatizantů zločinecké skupiny se bude snažit ovlivňovat vyšetřování, respektive přimlout se za mírnější potrestání pachatele či upuštění od potrestání. Dle

²⁵ Blíže viz ČERNOCH, Radek. Několik nesourodých poznámek především k první řeči proti Catilinovi. In: MACH, Peter, Matej PEKARIK a Vojtech VLADÁR (eds.). *Constans et perpetua voluntas – Pocta profesorovi Petrovi Blabovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 63–76.

konstituce však nemá být vůči takovým přímluvcům postupováno nikterak mírněji (*sine venia*), což Sintenis²⁶ interpretuje tak, že i přímluvce stihne *infamia*.

6 Diskriminace dle pohlaví

C 9, 8, 5, 3 Imperatores Arcadius, Honorius

Ad filias sane eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata sive intestata defecerit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiae alimoniam quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus * arcad. et honor. aa. eutylichiano pp.

* <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

A jistě chceme, aby k jejich **dcerám**, ať jich je jakýkoliv počet, přešla pouze **čtvrtina z majetku matky**, ať už (matka) zemře s testamen-tem nebo bez něj, aby měly dcery spíše **skrovnou výživu** než celý prospěch a titul dědice. **Rozhodnutí o nich totiž musí být mírnější**, poněvadž věříme, že si **kvůli slabosti pohlaví** méně dovolí. (zvýraznění a překlad autor).

Posuzovat historickou právní úpravu současnými měřítky je obecně značně anachronické, přesto k tomu nezřídka dochází.²⁷ V tomto případě se rozlišuje (nebo, chceme-li užít latinského výrazu, diskriminuje) mezi trestem, jímž jsou stíženi muži (synové pachatele dle C 9, 8, 5, 1) a ženy (dcery pachatele dle tohoto fragmentu). Ty sice stále nemohou nic nabýt po otci, protože jeho majetek byl zkonfiskován, jsou však oproti synům zvýhodněny tím, že mohou, byť v omezené míře, nabývat po matce. Omezení spočívá v tom, že nemají nárok celou pozůstalost po ní, nýbrž na její čtvrtinu (zjevně inspirovanou Falcidiovým zákonem).²⁸ Tím je jim zajištěno alespoň základní

²⁶ OTTO, Carl Ed. (Hrsg.), Bruno SCHILLING (Hrsg.) a Carl Friedrich Ferdinand SINTENIS (Red.). *Das Corpus Iuris Civilis. 6. Bd. Codex. Siebentes bis Elfte Buch*. Leipzig: Verlag von Karl Focke, 1832, s. 320. Citováno dle *Heinrich Heine Universität Düsseldorf* [online]. [cit. 16. 10. 2021]. Dostupné z: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:061:1-28361>

²⁷ Cf. PERRY, Matthew J. *Gender, Manumission, and the Roman Freedwoman*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 8 a násled.

²⁸ K tomu blíže ČERNOCH, Radek. *Quarta Falcidia a její odraz v pozdějším právu*. Disertační práce. Brno, 2015, s. 100. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/210631/pravf_d/ [cit. 13. 10. 2021].

zapatření. Rozdílný přístup je zde zdůvodňován tím, že s ohledem na slabost pohlaví je u nich méně pravděpodobné, že by takového majetkového zajištění mohly zneužít k další protistátní činnosti.

7 Neplatnost zcizení

C 9, 8, 5, 4 Imperatores Arcadius, Honorius

Emancipatio, quae a praedictis sive in filios, post legem dumtaxat latam, sive in filias fuerit collata, non valeat. Dotes donationes, quarumlibet postremo rerum alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude vel iure factas esse constiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. * arcad. et honor. aa. eutylichiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

At' **neplatí emancipace**, která byla po vydání tohoto zákona učiněna výše řečenými at' vůči synům, nebo vůči dcerám. Rozhodli jsme, že věna, darování, jakákoliv následná **zcizení** věcí, která by nastala **jakýmkoliv úskokem nebo** byla **po právu** provedena od té doby, kdy předtím zmínění začali uvažovat o účasti na zločinecké skupině, **nemají žádný význam.** (zvýraznění a překlad autor).

Je-li trestem zabavení majetku pachatele a nemožnost nabývání dědictvím u synů, respektive omezená možnost u dcer, jeví se pravděpodobnou snaha vyhnout se těmto omezením včasným převodem majetku. Konstituce však na tyto případy pamatuje a zneplatňuje veškeré emancipace, zřízení věn, darování či jiná zcizení, provedená od okamžiku, kdy pachatel začal zvažovat účast na zločinecké skupině, a to i v případech, kdy byla sama o sobě provedena v souladu s právem.

8 Dočasné ponechání věna

C 9, 8, 5, 5 Imperatores Arcadius, Honorius

Uxores sane praedictorum recuperatas dotes, si in ea condicione fuerint, ut, quae a viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare, tempore quo usus fructus absumitur omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quae iuxta legem filiis debebantur: Falcidia etiam ex his rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata. * arcad. et honor. aa. eutylichiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Manželky dříve řečených zajisté **dostanou zpět věno**, bude-li to za takových okolností, že to, co od mužů získaly jako dar, má být **vyhrazeno dětem**, (a) zavážou se, že v okamžiku, kdy poživací právo skončí, **zanechají naši císařské pokladně** všechno, co dle zákona mělo připadnout dětem: také **čtvrtina** z těch věcí je počítána **pouze pro dcery** a ne rovněž pro syny. (zvýraznění a překlad autor).

Tak jako mohou být dcery pachatelů zaopatřeny čtvrtinou z pozůstalosti po matce, mohou i manželky pro své zajištění získat zpět věno.²⁹ To za předpokladu, že je vyhrazeno pro děti, přičemž dojde-li k vypršení poživacího práva vdovy k předmětu věna, je povinna je přenechat císařské pokladně. Tím pak bude osud tohoto majetku stejný, jako majetku, který byl přímo zkonfiskován pachateli. I z věna nemohou synové pachatele diskriminačně získat nic, zatímco dcerám může připadnout alespoň jeho čtvrtina.

9 Trestání všech druhů účastenství

C 9, 8, 5, 6 Imperatores Arcadius, Honorius

Id, quod de praedictis eorumque filiis cavimus, etiam de satellitibus consciis ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus. * arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

To, co jsme ustanovili o výše řečených a jejich potomcích, soudíme s podobnou přísností **také o stoupencích, o těch, kdo o záležitosti věděli, a služebnících a jejich potomcích**. (zvýraznění a překlad autor).

S cílem odradit co nejvíce nejen od přímé účasti na zločinecké skupině, ale i od jakékoliv formy součinnosti s ní nebo jen neoznámení vědomosti o její činnosti, je stanoveno, že tytéž tresty jako pachatele a jeho potomky stihnou i všechny další, kteří byli se zločineckou skupinou jakkoliv spojeni. Uvedené výrazy se „*satellitibus consciis ac ministris*“ se do značné míry mohou prolínat, cílem je tedy zahrnout opravdu všechny nějakým způsobem zapojené. *Satellites* jsou osobní strážci, průvodci, pomahači, náhončí

²⁹ Blíže k problematice vracení věna obecně viz GARDNER, Jane F. The Recovery of Dowry in Roman Law. *The Classical Quarterly*, 1985, roč. 35, č. 2, s. 449–453. Citováno dle JSTOR [online]. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/639074>

či stoupenci,³⁰ *conscii* jsou důvěrníci, zasvěcenci, účastníci, společníci, spoluspiklenci, obecně ti, co jsou si něčeho (spolu)vědomi,³¹ konečně *ministri* jsou pomocníci, sluhové, napomáhači, podporovatelé či zprostředkovatelé.³² Opět nejsou trestány jen zmíněné osoby, nýbrž i jejich potomci.

10 Účinná lítost

C 9, 8, 5, 7 Imperatores Arcadius, Honorius

Sane si quis ex his in exordio initalae factionis, studio verae laudis accensus, ipse prodiderit factionem, et praemio a nobis et honore donabitur. Is vero, qui usus fuerit factione, si vel sero, tamen incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutioe tantum ac venia dignus habebitur. * arcad. et honor. aa. eutychi-ano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Jistěže když někdo z těch, kteří zpočátku vstoupili do zločinecké skupiny, veden úsilím po pravé slávě, **sám skupinu zradí**, bude od nás obdarován odměnou a poctou. Dokonce i ten, kdo se podílel na skupině, pokud přesto, třeba i pozdě, **odhalí dosud neznámé** (skutečnosti) ohledně skupiny, bude považován za hodného aspoň osvobození a milosti. (zvýraznění a překlad autor).

Zatímco stanovené tresty za účast na zločinecké skupině jsou poměrně přísné, umožňuje konstituce i vyhnout se potrestání tomu, kdo projeví účinnou lítost. Tím je zároveň každý, kdo se, třebaš i z lehkovážnosti, zapletl do činnosti skupiny, motivován k tomu, aby zabránil škodlivému následku tím, že její činnost odhalí.

První skutková podstata účinné lítosti dopadá na případy, kdy se k odhalení činnosti skupiny dotýčný rozhodne sám od sebe, tedy ještě předtím, než vůbec dojde k nějakému podezření či útoku. V takovém případě je nejen beztrestný, nýbrž je dokonce i poctěn a odměněn.

Druhá skutkové podstata účinné lítosti dopadá na případy, kdy někdo projeví snahu po nápravě pod tlakem okolností, třebaš i po spáchání útoku, tím, že odhalí další dosud neznámé skutečnosti o činnosti skupiny. Takový jedinec si pochopitelně nevyslouží pocty a odměnu, ale bude alespoň omilostněn.

³⁰ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK, op. cit., s. 1100.

³¹ Ibid., s. 279.

³² Ibid., s. 795.

11 Závěrem

Problematika útoku na stát a jeho představitele je typickým předmětem veřejného trestního práva, takže i římské právo mu věnuje značnou pozornost. Úprava účasti na zločinecké skupině v C 9, 8, 5 je značně propracovaná a snaží se postihnout veškeré aspekty a zároveň mezi nimi pečlivě rozlišovat. Zatímco na jedné straně užívá i některých postupů pro dnešní trestní právo v zásadě nepřijatelných (generální represe, diskriminace dle pohlaví),³³ na straně druhé vykazuje i mnohé znaky, které kvalitou zpracování i přístupem nikterak nezaostávají za současným právem, jako je trestnost přípravy, trestání účastenství, zneplatnění zcizovacích jednání či beztrestnost díky účinné lítosti. Zvláště ohledně účinné lítosti stojí za zdůraznění, že se zde pečlivě rozlišuje, v jaké fázi k jejímu projevení došlo, a pachatel tak k jejímu projevení může být motivován i odměnou, pokud zabrání škodlivému následku ještě před tím, než k němu vůbec mohlo dojít. Prevence trestné činnosti je tudíž dosahováno nejen poměrně přísnými tresty, nýbrž i tím, že je zde i finanční motivace činnost zločinecké skupiny odhalit.

Summary

Scelestam inierit factionem... (C 9, 8, 5): Remarks on Participation in Anti-State Criminal Faction

Participation in an organized group which aims to attack a state representative is traditionally one of the most severely punished crimes. The aim of this paper is to analyze the body of crime and the punishments imposed according to C 9.8.5. The punishments will be examined both concerning their efficiency and compliance with modern approaches, such as individual and general prevention and repression, and non-discrimination.

³³ Cf. však specifické případy jako je beztrestnost ženy při umělém přerušení těhotenství (§ 163 TrZ) či vraždu novorozence matkou (§ 142 TrZ).